

Ex-post-Evaluacija 2013 – Sažetak izvještaja

Unapređenje preduzetništva u sektoru voća i povrća sjeverne Bosne i Hercegovine

Impressum

Kao državna organizacija, GIZ podržava njemačku vladu u ostvarivanju njenih ciljeva u međunarodnoj saradnji za održivi razvoj. Izvještaj predstavlja nekadašnje GTZ/InWEnt/DED-aktivnosti, koje su uvjetno kroz promjenu imena označene kao GIS – aktivnosti.

Izdavač

Njemačko društvo za međunarodnu saradnju
(GIZ) GmbH

Sjedište društva

Bonn i Eschborn

Friedrich-Ebert-Allee 40
53113 Bonn, Njemačka
T +49 228 44 60-1877
F +49 228 44 60-2877

Dag-Hammarskjöld-Weg 1-5
65760 Eschborn, Njemačka T +49 61 96 79-14 08
F +49 61 96 79-80 14 08

E evaluierung@giz.de
I www.giz.de/monitoring

Odgovorna

Martina Vahlhaus

Autor

Ovaj izvještaj je izrađen od strane nezavisnih evaluatora.
Odražava isključivo njihovo mišljenje i ocjenu.

Evaluatori:
Rolf Speit
Vesna Mrdalj

Izvršilac

AFC Consultants International GmbH/ **Mjesto i godina**

Eschborn, Bonn 2014

Tabelarni pregled**Za misiju evaluacije**

Period evaluacije	Juli 2013 – Februar 2014
Institut za evaluaciju / Konsultantska kuća	AFC Consultants International GmbH/GOPA Consultants GmbH
Tim za evaluaciju	Rolf Speit, međunarodni ekspert Vesna Mrdalj, nacionalni ekspert

Za razvojne mjere

Oznaka prema nalogu	Unapređenje preduzetništva u sektoru voća i povrća sjeverne Bosne i Hercegovine
Brojevi	50.3062.2, 53.3000.6, 53.3083.2, 55.3001.9, 57.3017.1
Ukupno vrijeme trajanja prema fazama	1. faza: 09/ 2000-12/2002; 2. faza: 01/2003-12/2004; 3. faza: 01/2005-12/2006, produžena do 02/2007 und 4. faza: 03/2007-02/2009. Komponenta za mlade 07/2003-12/2007.
Ukupni troškovi	9.720.282 CHF / 6.279.110 EUR
Opšti cilj prema ponudi, kod lfd. razvojne mjere i dodatni aktuelni cilj faze	Proizvodnja voća i povrća se poboljšava u pogledu obima i kvaliteta, i sistematski se prodaje.
Politički nosioci	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, kao i ministarstva poljoprivrede entiteta Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine.
Organizacije za realizaciju (u partnerskoj zemlji)	Njemačko društvo za tehničku saradnju – međunarodni servis.
Ostali učesnici Organizacije za razvoj	Švajcarska direkcija za razvoj i saradnju (DEZA) kao naručilac posla
Ciljne grupe prema ponudi	Individualni proizvođači voća i povrća u sjevernoj BiH, mladi u starosti između 15 – 25 godina u tri opštine sjeverne BiH.

Za vrednovanje

Ukupna ocjena <i>Na skali od 1 (odlično, daleko je bolje od očekivanog) do 6 (Projekat / Program je beskoristan, ili se situacija u cjelini pogoršala)</i>	Nivo 3, zadovoljavajući rezultati; dominiraju pozitivni rezultati
Individualna ocjena	Relevantnost: 2; Efektivnost: 2; Uticaj: 3; Efikasnost: 4; Održivost : 2

Predmet nezavisne Ex- post Evaluacije je projekat "Unapređenje preduzetništva u sektoru voća i povrća sjeverne Bosne i Hercegovine", naručen od strane Švajcarske direkcije za razvoj i saradnju (DEZA).

Nakon tendera, projekat je sproveden od strane Njemačkog društva za tehničku saradnju – međunarodni servis (GTZ-IS) (od 2011 Njemačko društvo za međunarodnu saradnju – međunarodni servis, GIZ-IS). Evaluaciju su sprovodili Rolf Speit kao međunarodni ekspert i Vesna Mrdalj kao nacionalni ekspert, angažovani od strane konsultantske firme - AFC Consultants International GmbH/GOPA Consultants GmbH, za Ured za praćenje i evaluaciju GIS u periodu od jula 2013 do februara 2014. godine. Istraživanja u Bosni i Hercegovini (BiH) su sprovedena od 10. do 28. novembra 2013. godine. U cilju dobijanja informacija, odabran je miks različitih izvora podataka i kvalitativnih metoda; analiza pisanih dokumenata, vođenje intervjua sa ispitanicima i poljoprivrednim proizvođačima, kao i statistika.

Gotovo dvije decenije, Bosna i Hercegovina se nalazi u jednom dvostrukom procesu transformacije; na prelazu iz centralno – planske privrede u tržišnu ekonomiju, i nakon rata 1992-1995, i u obnovi mnogih dijelova uništene zemlje. Prema Dejtonskom mirovnom sporazumu iz 1995. godine, BiH je podijeljena na entitet Federacije BiH (FBiH), entitet Republika Srpska (RS) i Distrikt Brčko (DB). Entiteti uživaju široka zakonska i izvršna prava. Između ostalog, njihova odgovornost je i poljoprivredna politika. Generalno, upravljačke strukture su rascjepkane i neučinkovite. Učešće ruralnog stanovništva u odnosu na ukupan broj stanovnika je 61% i smatra se veoma visokim. Ruralne opštine se odlikuju visokom stopom nezaposlenosti. Dohodak po glavi stanovnika u ruralnim područjima je za polovinu manji u odnosu na grad. Učešće poljoprivrede u bruto domaćem proizvodu (BDP) je smanjen sa 7,87% (2000) na 6,45% (2009), odnosno 4,15% (2012). Uzgoj voća i povrća ima dugu tradiciju u sjevernom dijelu BiH, koji ima dobre eko – klimatske uslove. Njegov uzgoj je na bazi relativno visokih prihoda po hektaru atraktivno za male proizvođače. Polazna tačka ovog projekta je bila postojeća Strategija DEZA od 2000. godine, koja je predviđala prelazak sa humanitarne pomoći na snažnije strukturno razvojne procese.

Projekat je počeo u septembru 2000 i trajao je četiri faze, do februara 2009 (devet godina i 2 mjeseca). Jedna komponenta "Program podrške mladima", s vlastitim konceptom i budžetom, predstavljao je sastavni dio projekta. Ovaj program je trajao od jula 2003 do decembra 2007. godine. Fokus projekta, gledajući prostorno, bio je Gradačac na području Kantona Tuzla (FBiH), kao i područje Banja Luke (RS). Omladinska komponenta je bila aktivna samo na području Gradačca. Ciljne grupe bili su individualni proizvođači voća i povrća, kao i mladi u starosti od 15 do 25 godina. Mnogi od njih su bila izbjegla lica, koja su se po završetku rata vratila.

Kao sastavni dio koncepta, željeni direktni učinci za komponentu voće i povrće, mogu se sažeti na sljedeći način: snabdjevenost visoko kvalitetnim sadnim materijalom (sadbice i sadni materijal za povrće), izgradnja jednog privatno organizovanog savjetodavnog sistema, pristup izvorima finansiranja, obuke, kao i pomoć oko opremanja, doveli su proizvođače u položaj da povećaju vlastitu produktivnost i da kvalitet prilagode potražnji na tržištu. Integralna proizvodnja (IP) voća i povrća našla je svoje mjesto u savjetodavnom sistemu i širi se. Na taj način proizvođači povećavaju vlastitu produktivnost, a proizvodi se odlikuju manjim ostacima zaštitinih sredstava. Uspostavljanje proizvođačkih marketing grupa (PMG) u Gradačcu i Krajini jača tržišnost proizvođača. Od toga takođe profitiraju i grupe žena na području Gradačca, koje koriste tržišne strukture PMG. U cjelosti, intervencije projekta vode ka tome, da se proizvodnja i prodaja kvalitetnog voća i povrća održivo povećava (cilj glavne komponente). Kroz ostvarivanje ovog cilja poboljšava se snabdjevanje potrošača sa voćem i povrćem. Pri tome povećavaju se prihodi poljoprivrednih gazdinstava, što doprinosi smanjenju siromaštva u zemlji. Kroz integrisanje u tržišnu ekonomiju, žene jačaju svoj društveni položaj (indirektni učinci).

Za komponentu mladih, željeni direktni učinci su oživjeti društveni život u selima obuhvaćenih projektom, i stvoriti mogućnosti za obezbjeđivanje prihoda za mlade. Lokalne organizacije mladih su osnažene, neovisno od podrške projekta, organizovati socijalne i kulturne manifestacije. Naposljetku, trebalo bi da su uslovi života mladih atraktivniji (cilj komponente za mlade), čime se smanjuje njihov odlazak (migracije) (indirektan učinak).

Eksperti cijene koncept kao uvjerljiv. Hipoteze učinka su razumljive i logički povezane. Nivo aspiracija bio je djelimično visok, obzirom da neki od željenih efekata predstavljaju inovacije za BiH. Imajući u vidu značaj inovacija i dugog perioda implementacije projekta, koncept je još uvijek bio realan. Komponenta za mlade je takođe dizajnirana uvjerljivo, prevashodno jer kombinuje mjere društvenog oživljavanja sa obezbjeđivanjem prihoda. Pomjeranje akcenta koncepta sa mikro nivoa (faza I) na mezo nivo (od faze II) bilo je pozitivno, jer je bilo usmjereno na stvaranje održivih struktura. Indikatori nisu u potpunosti u skladu sa uobičajenim standardima kvaliteta i za potrebe evaluacije su prilagođeni. Sistem praćenja projekta obuhvatio je samo realizaciju i jedan dio direktnih učinaka, ali ne i indirektno učinke. Koncept projekta je u značajnoj mjeri procesno- i vrijednosno vođen, i odgovarao je " Viziji održivog razvoja" GIS-a. Generalno, to je bilo samo uslovno, jer nije djelovao na makro nivou.

Sprovođenje je korespondiralo u većem dijelu koncepta, ostvarenje ciljeva bilo je relevantno i u skladu sa dobrim praksama. U suštini, Implementiran je koncept stvaranja održivih struktura. Pitanja poput životne sredine i mladih naišla su na veliku pažnju. Gender se prvenstveno tretirao kao podrška grupama žena, što je u skladu sa društvenim i kulturnim

realnostima. Slabosti su se pokazale prije svega u implementaciji kreditnih fondova. Subvencije su bile ispravno povezane sa mjerama izgradnje kapaciteta poput obuka i savjetodavstva.

Evaluacija projekta se bazirala na OECD/DAC kriterijima. Ocjena 5 kriterija: relevantnosti, efektivnosti, uticaja, efijencije i održivosti je kako slijedi:

Relevantnost: Projekat je bio u skladu s potrebama proizvođača voća i povrća, kao i mladih na području Gradačca. Takođe, podudarao se sa značajnim dijelovima srednjoročnih programa švajcarskog EZ za BiH, kao i ciljevima agrarne politike oba entiteta i kantona Tuzla. Strategija za smanjenje siromaštva u BiH istakla je potencijale razvoja voćarstva i povrtlarstva. Projekat je bio visoko rangiran. Međutim, u programima zemalja švajcarskog EZ, željeno stvaranje novih radnih mjesta nije predstavljao cilj projekta, i navedne mjere na makro nivou nisu bile usmjerene na voćarstvo i povrtlarstvo. Relevantnost projekta se ocjenjuje kao **nivo 2, dobar rezultat, bez značajnih nedostataka.**

Efektivnost: Projekat je doprinjeo tome, da se poveća proizvodnja voća i u manjoj mjeri proizvodnja povrća u Gradaču i Banja Luci. Oba, podržana PMG su mogla da se etabliraju. Širenje metoda gajenja shodno principima IP, uspjelo je samo u predviđenoj mjeri na području Laktaša, regija Banja Luka. Samo je savjetodavni prsten u Laktašima dostigao željeni broj članova, dok je savjetodavni prsten u Gradačcu to propustio. Od strane projekta podržane grupe žena, povećale su svoje prihode, ali nisu u cjelosti dostigle ciljane indikatore. Komponenta za mlade je značajno povećala kulturnu i društvenu atraktivnost područja Gradačca. Učinkovitost mjera za unapređenje zapošljavanja mladih se zbog nedostatka informacija ne može izmjeriti. Generalno, eksperti vrednuju učinkovitost projekta na **nivou 2, dobar rezultat, bez značajnijih nedostataka.**

Uticaj: Projekat je doprinjeo poboljšanju snabdevanja potrošača sa voćem i u manjoj mjeri povrćem, zahvaljući širenju proizvodnje. Bruto prihodi članova PMG u Krajini i Gradačcu podržani od strane projekta su povećani, što se najvjerovatnije odrazilo i na veći dohodak. Grupe žena, podržane od strane projekta, ostvarile su dodatne prihode, čiji je obim ipak ostao ograničen. Projekt je otvorio ženama mogućnost da imaju aktivniju ulogu u javnom životu. Migracije mladih na području Gradačca nisu bile u značajnom obimu, čemu su najviše doprinjele mjere kulturnog i društvenog oživljavanja tog prostora. Širina uticaja u komponenti voća i povrća je bila ograničena, obzirom da je projekat obuhvatio samo 1.000 poljoprivrednih proizvođača. Opseg komponente za mlade je bio veći, sa oko 3.000 lica.

Horizontalni i vertikalni efekti širenja do sada nisu vidljivi. Vrednovanje **uticaja je nivo 3, zadovoljavajući rezultat; dominiraju pozitivni rezultati.**

Efikasnost: Oblici pružanja usluga odgovaraju izazovima zemlje koja se nalazi u jednom dvostrukom procesu transformacije. Proizvodna efikasnost se ocjenjuje kao odgovarajuća. Alokativna efikasnost je mjerena visinom rashoda po glavi (*per capita*) za direktne korisnike, klasifikovana kao nezadovoljavajuća. Alokativna efikasnost komponente za mlade bila je vjerovatno znatno veća u odnosu na glavnu komponentu. Upravni odbor je kao veza između aktera uključenih u projekat svoje zadatke obavljao uspješno. Projekat je imao dobru saradnju sa jednim ograničenim brojem drugih projekata i nevladinih organizacija, s tim što postojeći potencijali saradnje nisu korišteni u svim slučajevima. Zbog nepovoljne alokativne efikasnosti, vrednovanje efikasnosti je **nivo 4, bez zadovoljavajućih rezultata; uprkos prepoznatljivim pozitivnim, dominiraju negativni rezultati.**

Održivost: Povećanje površina pod zasadima, proizvodnja i bruto prihodi ispitanih proizvođača pokazalo se kao održivo. Proizvođači, kojima je kroz projekat predstavljena integralna proizvodnja, i dalje slijede ove smjernice. PMG Gradačac se održivo etablirao kao i savjetodavni prsten u Laktašima. PMG Krajina je zbog lošeg upravljanja, bliža neuspjehu. Savjetodavni prsten u Gradačcu više ne postoji i kao manja struktura djeluje unutar PMG. Mreža grupa žena se posljednjih godina veoma uspješno razvila. Omladinska organizacija KULT i dalje postoji i najvećim dijelom vodi organizaciju manifestacija, koje su uvedene za vrijeme projekta. Projekat je prema četiri dimenzije održivosti (ekonomska, politička, socijalna i ekološka) ostvario učinke, čiji domet je ipak ostao ograničen. Eksperti su **nivo održivosti nagradili s ocjenom 2, što znači da (dosadašnje pozitivno) političko – razvojno djelovanje je značajno ostalo pozitivno.**

Vrednovanjem relevantnosti, održivosti i efektivnosti na nivou 2, uticaja nivoom 3 i efikasnosti nivoom 4; **ukupna procjena je na nivou 3; zadovoljavajući rezultat; dominiraju pozitivni rezultati.**

Na osnovu toga, eksperti su formulisali sljedeće preporuke. U pogledu prve preporuke, eksperti GIZ-IS predlažu da sa DEZA istraže mogućnosti njene implementacije. Naredne preporuke upućuju se na GIZ-IS i služe dijalogu sa nalogodavcima radi izrade koncepta i kreiranja strategije. Njih bi trebalo uzeti u obzir prilikom realizacije EZ – projekta. Na kraju nalazi se preporuka upućena Uredu za praćenje i evaluaciju GIZ-a.

- Eksperti predlažu da se iskustva iz PMG Gradačac, savjetodavnog prstena u Laktašima, mrežom grupe žena u Gradačcu i omladinskom organizacijom, prenose kao pozitivan primjer održivosti.
- Budući slični projekti bi trebali sistematski analizirati neophodne okvirne uslove za nastavak djelovanja na mikro i makro nivou, i koristiti ih za kreiranje strategija.

- EZ – projekti bi trebali, kao što je ovdje bio slučaj, svoje gender strategije da fleksibilnije prilagode društvenim i kulturnim prilikama dotičnog konteksta.
- Pri uvođenju inovativnih poljoprivrednih metoda gajenja, trebalo bi uzeti u obzir i druge institucionalne pretpostavke za njihovo širenje, kao što su u ovom slučaju, npr. laboratorijski kapaciteti za sprovođenje kontrole rezidua, i vjerodostojni sistemi certifikacije.
- Poljoprivredni projekti trebali bi da odustanu od uspostavljanja kreditnih fondova, i da umjesto toga obezbjede subvencije za repromaterijal i opremu, ili da koriste usluge specijalizovanih mikrokreditnih organizacija.
- Shodno mogućnostima, transparentna i participativna tijela za koordinaciju poput Upravnog odbora (*Steering Committee*), treba uspostaviti u svim EZ – projektima.
- Evaluatori preporučuju Uredu za praćenje i evaluaciju, da pojednostave upustva za uspješno praćenje i da rašire primjere projekata, koje su M&E – sistemi uveli sa ograničenim ulaganjem.

Prilog 1: Treba - Jeste poređenje

Prilog1: Treba – Jeste poređenje Projekta „Promocija preduzetništva u sektoru voća i povrća sjeverne Bosne i Hercegovine“, glavne komponente voćarstvo i povrtlarstvo				
Cilj projekta 1: Proizvodnja i prodaja visoko kvalitetnog lokalnog/ regionalnog voća i povrća održivo su se povećali.				
<p>Pokazatelj 1: Proizvođači u projektnim područjima povećavaju proizvodnju voća i povrća, i kroz projekat podržane kulture sa vrijednosti indeksa 100 u 2000. godini na vrijednost indeksa 130 u 2009. godini. Vrijednost indeksa je izračunata na osnovu pokazatelja o proizvodnji najznačajnijih kultura u periodu od 2000 – 2009. Oni treba da prema podacima za regije Banja Luka i Tuzla, sadrže i podatke za PMG Gradačac i Krajina.</p>	<p>Pokazatelj 2: Do februara 2009 PMG Gradačac pokazuje račun dobiti i gubitka, a Krajina dobit. <i>Komentar: P&V obuhvata i obračunavanje amortizacije</i></p>	<p>Pokazatelj 3: Od strane projekta podržane grupe žena su povećale godišnji promet od proizvodnje marmelade i lanaca bamije sa 0 BAM (2000) na 100.000 BAM (2009)</p>	<p>Pokazatelj 4: Do 02/2009 za najmanje 5% je porastao broj proizvođača koji slijede smjernice intergralne proizvodnje. Polazna vrijednost 2000: 0%</p>	<p>Pokazatelj 5: Broj plaćenih klijenata (proizvođača) privatno organizovanog savjetodavnog prstena je porastao za najmanje 150 do februara 2009. godine u oba entiteta. Polazna vrijednost 2003: 0.</p>
<p>Rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Indeks povrće područje Banja Luka 2009: 290 – Indeks voće područje Banja Luka 2009: 148 – Indeks povrće Kanton Tuzla 2009: 112 – Indeks voće Kanton Tuzla 2009: 304 – Indeks povrće proizvođači PMG Krajina 2009: 104 – Indeks voće proizvođači PMG Krajina 2009: 150 – Indeks povrće proizvođači PMG Gradačac 2009: 265 – Indeks voće proizvođači PMG Gradačac 2009: 587 <p>Ukupno ciljna vrijednost je 6 puta postignuta, a 2 puta ne. <i>Izvori: Agencije za statistiku RS i FBiH; vlastita istraživanja sprovedena u okviru evaluacije.</i></p>	<p>Rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – U 2009 PMG Gradačac je ostvarila dobit od 1.621 BAM. Amortizacija je iznosila 84.181 BAM. – U jednom projektnom izvještaju stoji da je PMG Krajina od 2007 bilježila dobit. <p><i>Izvori: P&V Računovodstvo PMG Gradačac i GTZ 2009a: 45.</i></p>	<p>Rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Promet od prodaje marmelade je iznosio 159.740 BAM 2004. godine, a 2008. godine samo oko 10.000 BAM. – Promet od prodaje lanaca bamije je kontinuirano rastao od oko 10.000 BAM (2003) na gotovo 74.000 BAM (2009). 2009 promet od oba proizvoda je iznosio 84.000 BAM. <p><i>Izvori: GTZ 2009b: 63ff. i Statistika iz projekta.</i></p>	<p>Rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 2008 savjetodavni prsten Laktaši (područje Banja Luka) je za 150 članova davao savjete o IP – smjernicama. Ukupno 2009. godine postojalo je 2.085 poljoprivrednih gazdinstava na području Laktaša. Od toga su 7,1% IP - proizvođači. – Savjetodavni prsten Gradačac je 2008. godine imao 105 članova. Ukupno 2009. godine postojalo je 4.600 poljoprivrednih gazdinstava u Gradačcu. Od toga su 2,3% IP proizvođači. <p><i>Izvori: GTZ 2009a i b; Registar poljoprivrednih gazdinstava RS; Opština Gradačac</i></p>	<p>Rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Savjetodavni prsten Laktasi: 150 članova 2008. – Savjetodavni prsten Gradačac: 105 članova 2008. <p><i>Izvori: GTZ 2009a: 60f. i GTZ 2009b: 16ff.</i></p>
Indikator je djelimično popunjen.	Pokazatelj je popunjen.	Indikator je djelimično popunjen.	Indikator je djelimično popunjen.	Indikator je djelimično popunjen.

Komponenta "Program promocije mladih"	
Cilj projekta 2: Životni uslovi za mlade u ruralnim područjima su postali atraktivniji.	
Pokazatelj 1: Najmanje 200 mladih, koji su učestvovali u programima obuke u okviru projekta, do 02/2009 obezbjedili su prihode i zaposlenje u poljoprivredi.	Pokazatelj 2: U okviru projekta, pokrenuti klubovi za mlade na području Gradačca, od 2006. godine redovno nude kulturne aktivnosti, na kojima je do kraja 2008. godine učestvovalo najmanje 5.000 mladih.
Rezultati: Ovdje ne postoje brojevi.	Rezultati: Od 2006 godine, ukupno je organizovano 15 različitih manifestacija na različitim mjestima na području Gradačca, sa oko 8.800 učesnika. <i>Izvori: GTZ 2009a: 75 i Int.31 i 32).</i>
Pokazatelj ne može biti izmjeren.	Pokazatelji su popunjeni.

DÉVELOPPEMENT RURAL DESENVOLVIMENTO RURAL
DESENVOLVIMENTO RURAL
LÄNDLICHE ENTWICKLUNG RURAL DEVELOPMENT
RURAL DEVELOPMENT
DESARROLLO RURAL DÉVELOPPEMENT RURAL
LÄNDLICHE ENTWICKLUNG

Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Friedrich-Ebert-Allee 40
53113 Bonn, Deutschland
T +49 228 44 60-1877
F +49 228 44 60-2877

Dag-Hammarskjöld-Weg 1-5
65760 Eschborn, Deutschland
T +49 61 96 79-14 08
F +49 61 96 79-80 14 08

E evaluierung@giz.de
I www.giz.de